

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τμήματος Ελληνικής
Φιλολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης σε συνεργασία με το ΕΚΕΦΕ
Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Επικοινωνιών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις
Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης»

ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

SPECIAL EDUCATION NEEDS AND MINORITY EDUCATION

Του Ζήδρου Ανέστη

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται
στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του
Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τ.Ε.Φ-Δ.Π.Θ.
σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής
και Επικοινωνιών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή –
Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

1^η Επιβλέπουσα: Γαβριηλίδου Ζωή, Καθηγήτρια, Δ.Π.Θ.

2^η Επιβλέπουσα: Μητσιάκη Μαρία, Επ. Καθηγήτρια, Δ.Π.Θ

3^η Επιβλέπουσα Σταθοπούλου Αγάθη, ΕΕΤΠ, ΕΚΕΦΕ ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ

Κομοτηνή
2019

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σύμφωνα με Νόμο 3699, ΦΕΚ Α', 199/ 2-10-2008 της Ειδικής Αγωγής ορίζονται οι μαθητές με αναπηρίες και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Η έρευνα προσπάθησε να καταδείξει τις απόψεις των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας μειονοτικής εκπαίδευσης των νομών Ξάνθης και Ροδόπης σχετικά με διάφορα ζητήματα ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης που σχετίζονται με μαθητές των σχολειών τους. Στην έρευνα συμμετείχαν 72 εκπαιδευτικοί, δάσκαλοι αλλά και άλλες ειδικότητες της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης που υπηρετούν στη μειονοτική εκπαίδευση. Για τη συλλογή των ερευνητικών δεδομένων δημιουργήθηκε ένα ερωτηματολόγιο ώστε να ανταποκρίνεται στους σκοπούς της έρευνας και να ερευνά τις απόψεις των εκπαιδευτικών της Α/ Βάθμιας Μειονοτικής Εκπαίδευσης σε σχέση με τους διαγνωσμένους αλλά και μη μαθητές τους.

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι η μαθητική διαρροή που σχετίζεται με τις ΕΕΑ ή τις ενδείξεις ΕΕΑ αφορά σε μεγαλύτερο βαθμό τα κορίτσια. Επίσης η ελληνική ως γλώσσα σπουδών των εκπαιδευτικών των μειονοτικών σχολείων αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τις τεχνικές ανίχνευσης των ΕΕΑ που εφαρμόζουν αλλά και για τις απόψεις των εκπαιδευτικών για τους κοινωνικούς λόγους μαθητικής διαρροής των μειονοτικών σχολείων.

ABSTRACT

According to Law 3699, Government Gazette A, 199 / 2-10-2008 of Special Education, students with disabilities and special educational needs are defined. The research attempted to demonstrate the views of the teachers of primary minority education in the prefectures of Xanthi and Rodopi on various issues of special education and education related to these students. The survey involved 72 teachers, teachers and other primary education specialists in minority education. For the collection of the research data, a questionnaire was created to respond to the research purposes and to investigate the views of the teachers of primary minority education in relation to their diagnosed and non-students.

The results show that there is a leakage from a grade to education and that it is more relevant to girls. Greek language as a language teacher for minority school teachers is also a key determinant of the detection techniques used by special education and training and also of teachers' views on the social reasons of school leakage of minority schools.

Λέξεις κλειδιά: μειονοτική εκπαίδευση, απόψεις εκπαιδευτικών, πρωτοβάθμια εκπαίδευση, μαθησιακές δυσκολίες, μουσουλμανόπαιδα.

Key words: minority education, teacher's perceptions, primary education, learning difficulties, Muslim children.

Βιβλιογραφία

Ainscow, M. (1999). *Understanding the Development of Inclusive Schools*. London: Routledge.

Ainscow, M. (1994). *Special needs in the classroom: A teacher education guide*. London: Jessica Kingsley/ Paris: Unesco.

Αναστασίου, Δ. (1998). *Δυσλεξία – Θεωρία και έρευνα, Όψεις Πρακτικής*, Τόμος Α'. Αθήνα: Ατραπός.

Ασκούνη, Ν. (2006). *Η εκπαίδευση της μειονότητας της Θράκης. Από το περιθώριο στην προοπτική της κοινωνικής ένταξης*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Βακαλιός, Α. (1997). *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Η μουσουλμανική μειονότητα στη Δυτική Θράκη*. Αθήνα: Gutenberg.

Ballon, D. (2003). *Challenges & choices. Finding Mental Health Services in Ontario*. Toronto: Centre for Addiction and Mental Health.

Barraga, N. C. (1983). *Visual Handicaps and Learning*. Texas: Exceptional Resources.

Bateman, B. (1965). An educator's view of a diagnostic approach to Learning Disorders. In Jerome Hellmuth (Ed.), *Learning Disorders*, Vol. 1, p.p. 219-236. Seattle: Special Children Publications.

Bryant, D. P., Smith, D. D., & Bryant, B. R. (2008). *Teaching Students with Special Needs in Inclusive Classrooms*. Boston, MA: Pearson Education, Inc.

Βογινδρούκας, Ι. & Γρηγοριάδου, Ε. (2000). Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες- Δυσορθογραφία. *Θέματα ειδικής αγωγής*, 10, σ.σ. 50-61.

Butterworth, B. (2005). Developmental dyscalculia. In J. I. D. Campbell (Ed.), *Handbook of mathematical Cognition*, (pp. 455-467). New York: Psychology Press.

Critchley, M. (1970). *The Dyslexic Child*. Springfield: Thomas, C.C.

Δελλασούδας, Λ. (2004). *Εισαγωγή στην ειδική παιδαγωγική: Σχολικός και επαγγελματικός προσανατολισμός ατόμων με αναπηρία, Από την θεωρία την πράξη: Προϋποθέσεις, προβλήματα, εφαρμογές εκπαιδευτικής και επαγγελματικής ένταξης και ενσωμάτωσης*. Αθήνα: Ιδιωτική Έκδοση.

Δραγώνα, Θ. & Φραγκουδάκη Αν. (επιμ.) (2008). *Πρόσθεση όχι αφαίρεση πολλαπλασιασμός όχι διαίρεση. Η μεταρρυθμιστική παρέμβαση στην εκπαίδευση της μειονότητας της Θράκης*, Αθήνα: Μεταίχμιο.

Ellis, A.W. (1993). *Reading, Writing and Dyslexia: A cognitive analysis* (2nd ed.). London: Earlbatum.

Field, S. S., Martin, J. E., Miller, R. J., Ward, M., & Wehmeyer, M. L. (1998). Self-determination for persons with disabilities: A position statement of the division on career development and transition. *Career Development for Exceptional Individual*, 21, p.p. 113-128.

Ζάχος, Δ.Η. (1992). *Ανάγνωση-γραφή. Ψυχογλωσσολογική προσέγγιση*. Αθήνα: Κέντρο Ψυχολογικών Μελετών.

Ζυμβρακάκης, Ι. (2012). Εκπαιδευτική και διδακτική προσέγγιση των ειδικών μαθησιακών δυσκολιών στα μαθηματικά σε μαθητές του δημοτικού σχολείου. *Θέματα Ειδικής Αγωγής*, 57, σ.σ. 28-40.

Hallahan, D. P. & Mercer, C. D. (2001). Learning disabilities: Historical perspectives. Paper written for the Office of Special Education Programs, U.S. Department of Education, and presented at the OSEP's LD Summit conference. Washington, DC.

Hammill, D. D. (1990). On defining learning disabilities: An emerging consensus. *Journal of Learning Disabilities*, 23, p.p. 74 – 84.

Hinshelwood, J. (1917). *Congenital word-blindness*. Oxford: Lewis.

Hooper, S.R., Montgomery, J., Swartz, C., Reed, M., Sandler, A., Levine, M., Watson, T. & Wasileski, T. (1994). Measurement of written language. In G. R. Lyon (Ed.), *Frames of reference for the assessment of learning disabilities: New views on measurement issues* (pp. 375-418). Baltimore: Brookes.

Κάκουρος, Ε. & Μανιαδάκη, Κ. (2003). *Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες: Διαχείριση και τρόποι παρέμβασης*. Σύνταξη: Βασιλειάδης Η.- Επιμέλεια: Παππάς Β. – Υπεύθυνοι Παραδοτέου: Κοκκινίδου Α., Δημητρακοπούλου Μ., Σπανού Κ., Τζιμώκας Δ.

Κάκουρος Ε. & Μανιαδάκη Κ. (2003) *Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων Αναπτυξιακή Προσέγγιση*, 1^η έκδοση. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Καλαντζή-Αζίζι, Α. & Ζαφειροπούλου, Μ. (επιμ.) (2004). *Προσαρμογή στο σχολείο Πρόληψη και αντιμετώπιση δυσκολιών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Καρτασίδου, Λ. (2005). Επικοινωνία ανάμεσα στο σχολείο και την οικογένεια: η περίπτωση των οικογενειών με παιδιά με νοητική καθυστέρηση. *Πανελλήνιο Συνέδριο της Ψυχολογικής Εταιρείας Βορείου Ελλάδος*, Ιωάννινα: ΠΤΔΕ.

Κασσέρης, Χ. (2002). *Η Δυσλεξία*. Αθήνα: Σαββάλας.

Κατερέλλος, Γ. (2002). *Εισαγωγή στην κοινωνική έρευνα*. Αθήνα: Πάντειο πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Kirk, S.A. (1962). *Educating exceptional children*. Boston: Houghton Mifflin.

Κουμούλα, Α. (2012). Η εξέλιξη της διαταραχής ελλειμματικής προσοχής-υπερκινητικότητας (ΔΕΠΥ) στον χρόνο. *Ψυχιατρική* 23(1), 49-59.

Λαμπροπούλου, Β. & Παντελιάδου, Σ. (2005). Η Ειδική Αγωγή στην Ελλάδα- Κριτική θεώρηση. *Special Education*. Ανακτήθηκε 16/01/2019 από <http://specialeducation.gr/modules>.

Λαμπροπούλου, Β. & Παντελιάδου Σ. (2000). Η ειδική αγωγή στην Ελλάδα- Κριτική θεώρηση. Στο Α. Κυπριωτάκης (επιμ.). *Πρακτικά Συνεδρίου Ειδικής Αγωγής*, (σσ. 156- 169). Ρέθυμνο: Σχολή Επιστημών Κρήτης, Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Λαμπροπούλου, Β. & Οκαλίδου, Α. (1999). Διάγνωση Αποκατάσταση Βαρηκοΐας, 2ο Εκπαιδευτικό Πακέτο Επιμόρφωσης, Πάτρα, *Μονάδα Ειδικής Αγωγής Κωφών*. Πάτρα, Π.Τ.Δ.Ε.

Λιβανίου, Ε. (2004). *Μαθησιακές Δυσκολίες και προβλήματα συμπεριφοράς στην κανονική τάξη*. Αθήνα: Κέδρος.

Μαρκοβίτης, Μ., & Τζουριάδου, Μ. (1991). *Μαθησιακές δυσκολίες: Θεωρία και πράξη*. Θεσσαλονίκη: Προμηθεύς.

Μαυρομάτη, Δ. (1995). *Η κατάρτιση του προγράμματος αντιμετώπισης της Δυσλεξίας*. Αθήνα: Έκδοση στις συγγραφές.

Μαυροπαλιάς, Τ. (2013). *Αξιολόγηση του προγράμματος της Παράλληλης Στήριξης*. Αδημοσίευτη Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Φλώρινα, Ελλάδα.

Mednick, M. (2007). *Supporting children with multiple disabilities*. (2nd edition). NewYork: Continuum International Publishing Group.

Μπαλτσιώτης, Λ. & Τσιτσελίκης Κ. (2001). *Η μειονοτική εκπαίδευσης της Θράκης. Συλλογή νομοθεσίας – Σχόλια*. Αθήνα-Κομοτηνή: Α. Σάκκουλας.

Μπάρδης, Π. (1997), Η ενσωμάτωση των παιδιών με ειδικές ανάγκες, περιεχόμενο και φιλοσοφία της ενσωμάτωσης, Στο *Άτομα με ειδικές ανάγκες*, (Μ. Καΐλα, Ν. Πολεμικός, Γ. Φιλίππου, επιμέλεια) Β΄ τόμος, Έ έκδοση, σ. 740, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Νικολόπουλος, Δ. (2008). *Γλωσσική Ανάπτυξη και Διαταραχές*. Αθήνα: Τόπος.

Νόμος 4327/1929 – ΦΕΚ 309 -Α- 24-8-1929 «Περί στοιχειώδους εκπαίδευσης».

Νόμος 1143/1981 - ΦΕΚ. 80 -Α- 31-3-1981 «Περί Ειδ. Αγ., ειδ. επαγγ. εκπ/σης, απασχ. & κοινων. μέριμνας των αποκλιν. εκ του φυσιολ.ατόμων»

Νόμος 1566/1985 - ΦΕΚ. 167 -Α- 30-9-1985 «Δομή και λειτουργία της Α/θμιας και Β/θμιας Εκπ/σης και άλλες διατάξεις»

Νόμος 2817/2000 - ΦΕΚ. 78 -Α- 14-3-2000 «Εκπαίδευση ατόμων με ειδ.εκπ/κές ανάγκες»

Νόμος 3194/2003-ΦΕΚ.267-Α-20-11-2003 'Ρύθμ.Εκπ.θεμ./Θέμ.Ειδ.Αγ./ΚΔΑΥΣΜΕΑ/Αναπλ.-Ωρομ./Σεμιν. Εξειδ./Χαρισματ., Άρθρο 2

Νόμος 3699/2008 - ΦΕΚ. 199 -Α- 2-10-2008 «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδ.εκπ/κές ανάγκες».

Orton, S.T (1937). Word- blindness in school children. *Archives of Neurologyand Psychiatry*, 14, p.p. 275-302.

Παντελιάδου, Σ. (2000). *Μαθησιακές Δυσκολίες και Εκπαιδευτική Πράξη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Παντελιάδου, Σ. & Μπότσας, Γ. (2007). *Μαθησιακές δυσκολίες. Βασικές έννοιες και χαρακτηριστικά*. Βόλος: Γράφημα.

Παντελιάδου, Σ. (2011). *Μαθησιακές δυσκολίες και εκπαιδευτική πράξη: Τι και Γιατί*. Αθήνα: Πεδίο.

Παπαδάτος, Γ. (2010): *Ψυχικές διαταραχές και μαθησιακές δυσκολίες παιδιών και εφήβων*. Αθήνα: Gutenberg.

Περικλειδάκης, Γ. (2003). *Μαθησιακές Δυσκολίες στα Μαθηματικά σε παιδιά του Δημοτικού Σχολείου με κανονική νοημοσύνη-Δυσαριθμησία (Διάγνωση-Αντιμετώπιση)*. Διδακτορική Διατριβή. Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Π.Τ.Δ.Ε.

Plerou, A. (2014). *Dealing with dyscalculia over time*. Retrieved February 7, 2019 from: https://www.researchgate.net/profile/Antonia_Plerou/publication/265550389_Dealing_with_Dyscalculia_over_time/links/5411add70cf264cee28b4fe8.pdf.

Πολυχρονοπούλου, Σ. (2003). *Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες: Σύγχρονες τάσεις εκπαίδευσης και ειδικής υποστήριξης*. Αθήνα: Ατραπός.

Πολυχρονοπούλου, Σ. (2012). *Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες*. Αθήνα: της ίδιας.

Πόρποδας, Κ.Δ. (1997). *Δυσλεξία: Η Ειδική Διαταραχή στη μάθηση του Γραπτού Λόγου*. Αθήνα: Μορφωτική.

Purohit, S., & Margaj, S. (2008). Analysis and Detection of Dyscalculia at Early Age Using Computer Assisted Friendly Tests [CrAFT] *International Journal of Emerging Technology and Advanced Engineering* 2(12), pp 289-295.

Sailor, W., Gee, K., Goetz, L., & Graham, N. (1988). Progress in educating students with the most severe disabilities: Is there any? *Journal of the Association for Persons with Severe Handicaps*, 13(2), 87-99.

Sarade, M. (2016). *Characteristics of individuals with visual impairment*. Retrived January 30, 2019 από [https://www.slideshare.net/MeroSarade/characteristics of individuals with visual impairment](https://www.slideshare.net/MeroSarade/characteristics-of-individuals-with-visual-impairment).

Sebba, J. & M. Ainscow (1996). International developments in inclusive setting: mapping the issues. *Cambridge Journal of Education*, 26 (1), 1-9.

Shenoy, S. (2010). *2+2=? A case for early identification of dyscalculia*. LearningCurve, Issue XIV, March 2010.

Σκουλίδης, Ζ., Πανισίδου, Ε., Παπασταμάτης, Α., & Βαλκάνος, Ε. (2015). Υποστηρίζοντας τους εκπαιδευτικούς που εργάζονται στα Εργαστήρια Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και

Κατάρτισης: Διερεύνηση Επιμορφωτικών Αναγκών. *Έρευνα στην Εκπαίδευση*, 3, 20-40. doi:<http://dx.doi.org/10.12681/hjre.8846>.

Σπαντιδάκης, Ι. (2004). *Προβλήματα παραγωγής γραπτού λόγου παιδιών σχολικής ηλικίας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Στασινός, Δ. (2001). *Η ειδική εκπαίδευση στην Ελλάδα. Αντιλήψεις, θεσμοί και πρακτικές. Κράτος και ιδιωτική πρωτοβουλία (1906-1989)*. Αθήνα: Gutenberg.

Στρογγυλός, Β. & Ξανθάκου, Γ. (2007). Σε ένα σχολείο ίσο για παιδιά άνισα: Ένταξη και διεπιστημονική συνεργασία. *Ανακοίνωση στο 4ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης*, (σσ. 65-70). Αθήνα: Ελληνικό Ινστιτούτο Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης.

Τομαράς, Ν. (2008). *Μαθησιακές Δυσκολίες. Ισότιμες ευκαιρίες στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Πατάκης.

Τρίγκα-Μερτίκα, Ε. (2010). *Μαθησιακές Δυσκολίες. Γενικές & Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες – Δυσλεξία*. Αθήνα: Γρηγόρη.

Trott, C. & Beacham, N. (2006). Project update widening the use of dyscalculium: A first-line screening test for dyscalculia in higher education. *MSORConnections*, 6, (1).

Τσιομπάνη, Ι. (2015). Ειδική μαθησιακή δυσκολία: Δυσλεξία. Στο Π. Φιλντίσης & Δ. Ζωγοπούλου (Επιμ.). *Επιστήμες της εκπαίδευσης: Θέλουμε ένα σχολείο για την κοινωνία. Πρακτικά του 3^{ου} συνεδρίου της Ένωσης Ελλήνων Φυσικών* (σσ. 316 - 322). Αθήνα : Ένωση Ελλήνων Φυσικών.

Τσιούμης, Κ. (2006). *Η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης (1950-1960). Πολιτικοδιπλωματικές Διεργασίες και Εκπαιδευτική Πολιτική*. Θεσσαλονίκη: Σταμούλη.

Τσιτσελίκης, Κ. & Χριστόπουλος, Δ. (1997). *Το μειονοτικό φαινόμενο στην Ελλάδα, μια συμβολή των κοινωνικών επιστημών*. Αθήνα: Κριτική.

Vijayakumar, M. (2015). The mathematical skills exhibited by dyscalculia learners. *Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies*, III/ XVII, 3139-3150.

Wagner, R.K., Torgesen, J.K., & Rashotte, C.A. (1994). The development of reading-related phonological processing abilities: New evidence of bi-directional causality from a latent variable longitudinal study. *Developmental Psychology*, 30, p.p. 73-87.

Watkins, A. (2000). Inclusion: ανταλλαγή πληροφόρησης σχετικά με την πολιτική και την πρακτική σε δεκαεπτά χώρες. Στο Α. Ζώνιου- Σιδέρη (επιμ.). *Ένταξη: Ουτοπία ή Πραγματικότητα; Η εκπαιδευτική και πολιτική διάσταση της ένταξης μαθητών με ειδικές ανάγκες*. Αθήνα: ΕλληνικάΓράμματα, σσ. 107-137.

Wechsler, D. (1991). *The Wechsler intelligence scale for children*. San Antonio, TX: The Psychological Corporation.

Wong, B. Y. L. (1996). *The ABCs of Learning Disabilities*. San Diego: Academic Press.

Χατήρα, Κ. (2000). *Κλινική Ψυχολογική Παρέμβαση στο Παιδί και τον Έφηβο με Χρόνιο και Σοβαρό Νόσημα*. Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις Ζήτα.